

Jerzy Piwowski
Akademia im. Jana Długosza

Działalność Mariana Szulca w Referacie Fotografiki Urzędu Wojewódzkiego w Poznaniu po 1945 r.

Zakończenie działań wojennych na ziemiach polskich w 1945 r. wiązało się z diametralnymi zmianami w zakresie politycznym, gospodarczym i terytorialnym, które zostały usankcjonowane przez uczestników konferencji jałtańskiej aprobujących całkowitą zależność Polski od Związku Radzieckiego. Mimo to w nowej rzeczywistości następowało stopniowe powoływanie do życia instytucji pozwalających na funkcjonowanie kraju w warunkach pokojowych. W Poznaniu, jeszcze podczas trwających walk o Cytadelę, w dniu 28 stycznia pojawiła¹ się grupa operacyjna lubelskiego Rządu Tymczasowego, której zadaniem było utworzenie Urzędu Wojewódzkiego. Nastąpiło to 6 lutego, a w jego strukturze znalazł się także Wydział Kultury i Sztuki, podzielony na następujące referaty:

- 1) Ogólny,
- 2) Teatru, muzyki, estrady i cyrku,
- 3) Plastyki, literatury, fotografiki²,
- 4) Konserwacji i ochrony zabytków oraz muzeów,
- 5) Wojewódzki Ośrodek Krzewienia Kultury i Sztuki.

¹ Wg Topolski J., *Wielkopolska poprzez wieki*, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 1999, s. 333.

² Referat Fotografiki powstał z chwilą zatrudnienia M. Szulca w Urzędzie Wojewódzkim tzn. 1 maja 1945 roku (Szulc M., *O fotografii turystycznej*, Spółdzielczy Instytut Wydawniczy „Kraj”, Warszawa 1952, s. 8 oraz *Ankieta personalna, Warszawa 1 VI 1945*, maszynopis, Archiwum Instytutu Sztuki PAN w Warszawie). Informacja ta z nieznanego powodów rozbieżna jest z danymi zawartymi np. w *Życiorysie z dn. 5 VI 1954 r.*, (maszynopis, Archiwum Instytutu Sztuki PAN w Warszawie), w którym Szulc podał datę 15 maja. Oprócz Poznania podobna placówka działała także w Toruniu i Bydgoszczy, do której przeniesiono województwo. Funkcjonowała ona – bez powodzenia – w dniach 3 III–30 IX 1945 r., a referentem był rzeźbiarz Włademar Szymon Kruszyno-Kotulski; [„*W okresie...*”], „Świat Fotografii” 1948, nr 7, s. 43.

W zakresie czynności dotyczących wspomnianej fotografii znajdowało się:

- 1) Organizowanie zebrań z omówieniem spraw aktualnych, ze sprawozdaniem czynności i referatami,
- 2) Biblioteka, kartoteka prac własnych,
- 3) Atelier dla światła dziennego i sztucznego,
- 4) Wycieczki w mieście. Wycieczki poza miasto,
- 5) Fototechnika w laboratorium,
- 6) Omówienia krytyczne wykonanych prac własnych. Pokazy porównawcze wartościowych obcych prac. Wewnętrzne konkursy,
- 7) Współpraca z Poznańskim Miejskim Wydziałem Kultury i Sztuki, seniorami polskiej fotografii, z innymi ośrodkami fotografii, z fabrykami fotograficznymi,
- 8) Kontakt z publiką: wystawy wartościowych prac własnych, udział w innych wystawach, artykuły propagandowe w prasie, skrzynka zapytań, ocena nadesłanych prac,
- 9) Organizowanie ośrodków fotografii na terenie województwa poznańskiego – opieka nad nimi. Własny zakres pracy w fotografii: fotografia czarno-biała i barwna³.

W omawianym okresie Wydziałem kierował Marian Weigt⁴, podległym mu referatem fotografii artystycznej Marian Szulc⁵.

³ Szczegółowy podział czynności Urzędu Wojewódzkiego Poznańskiego. Wydział Kultury i Sztuki, Zespół: Urząd Wojewódzki Poznański 1945–1950, Archiwum Państwowe w Poznaniu, sygn. 6.

⁴ M. Weigt przybył do Poznania po jego wyzwoleniu. Jak wspomina (*Renesans życia kulturalnego*, w: *Trud pierwszych dni. Poznań 1945*, opr. T. Światała, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 1970, s. 306) swe obowiązki przejął od dra Tadeusza Nowakowskiego. Pierwszym pełnomocnikiem Ministra Kultury i Sztuki prowadzącym Wydział był prof. Zygmunt Lisicki (*Już wre praca nad odbudową polskiej kultury i sztuki*, „Głos Wielkopolski” z dn. 18–19 II 1945 r., s. 4).

⁵ Marian Mieczysław Szulc (do 7 III 1954 r.: Schulz) urodził się 21 marca 1913 roku w Poznaniu, gdzie ukończył Państwowe Gimnazjum im. Marii Magdaleny (1931), a następnie podjął studia na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Poznańskiego. Przerywając je (1935) z powodu złego stanu zdrowia, poświęcił się fotografii. Od maja 1945 roku rozpoczął działalność jako referent ds. fotografii w Wydziale Kultury i Sztuki Urzędu Wojewódzkiego w Poznaniu. W lutym 1947 roku podjął pracę na analogicznym stanowisku, lecz w Departamencie Plastyki Ministerstwa Kultury i Sztuki w Warszawie. Następnie, równoległe z pracą zawodową, podjął w 1946 roku studia na Wydziale Humanistycznym i Filozoficzno-Historycznym Uniwersytetu Poznańskiego, które ukończył w 1951 roku uzyskując tytuł magistra filozofii. Szulc w latach 1951–1964 związany był z Instytutem Sztuki PAN, 1960–1972 Uniwersytetem, a 1967–1971 Politechniką Warszawską. Od 1968 roku do 1978 pełnił obowiązki kierownika Pracowni Fotografii warszawskiego Pałacu Młodzieży. Oprócz własnej twórczości oraz kształcenia adeptów sztuki fotograficznej do jego największych osiągnięć należy zaliczyć opracowanie *Materiałów do historii fotografii polskiej. Bibliografia 1836–1956* (Ossolineum, Wrocław 1963). Zmarł 12 września 1979 roku w Warszawie. *Życiorys z dn. 5 VI 1954 r.*, (op. cit.); Żdzarski W., *Marian Szulc*, Materiały informacyjne FASFwP nr 89, s. 19.

Analizując dostępne dokumenty na temat jego aktywności, zauważyć można przede wszystkim realizację czynności związanych z kształtowaniem i funkcjonowaniem lokalnego środowiska miłośników fotografii. Jedną z nich było umieszczenie na łamach „Głosu Wielkopolski” z dnia 13 czerwca 1945 roku zawiadomienia, w którym informował: „Stowarzyszenie Miłośników Fotografii powstanie w Poznaniu. Zgłoszenia do Urzędu Wojewódzkiego w Poznaniu, Plac Kolegiacki 17, pok. 201 od godz. 10–12-tej”⁶. Zebranie odpowiednio licznego grona osób pozwoliło na otwarcie⁷ wspomnianego Stowarzyszenia, co nastąpiło 28 czerwca 1945 r.

Prezesem SMF został Włodzimierz Nowakowski⁸, a obowiązki jego zastępcy pełnił najpierw Szulc, po czym przejął je Stefan Poradowski⁹. Zebrania członków, których we wrześniu 1945 roku było 78¹⁰, odbywały się cotygodniowo w środy, później we wtorki¹¹ a następnie w poniedziałki¹² „w skromnym gabinecie Mariana Szulca”¹³, gdzie – jak wspomina uczestniczący w nich Jerzy Strumiński – „po-

⁶ [„Stowarzyszenie Miłośników Fotografii...”], „Głos Wielkopolski” z dn. 13 VI 1945 r., s. 4

⁷ *Sprawozdanie z działalności Referatu Fotografiki za czas od 15.06–10.07.45*, Zespół: Ministerstwo Kultury i Sztuki, Archiwum Akt Nowych w Warszawie, sygn. 342.

⁸ Włodzimierz Nowakowski był kierownikiem Oddziału Ogólnego WKiS Urzędu Wojewódzkiego.

⁹ *Sprawozdanie z działalności Referatu Fotografiki za czas od 1.01.46 do 31.01.46*, Zespół: Ministerstwo Kultury i Sztuki, Archiwum Akt Nowych w Warszawie, sygn. 342. Wg S. Mincikowskiego ([*Kronika SMF i PTF za lata 1945–1977*], maszynopis, Poznań 1977, fotokopia w zbiorach autora) Poradowski funkcję zastępcy pełnił od 8.7.1945 roku, kiedy przejął ją od M. Szulca. Pozostałe osoby w Zarządzie to: Anna Waśkowska (sekretarz), Henryk Jędrasiewicz (skarbnik) i Zbigniew Wyszomirski (bibliotekarz).

¹⁰ *Sprawozdanie z działalności Referatu Fotografiki za czas od 1.09–25.09.45*, Zespół: Ministerstwo Kultury i Sztuki, Archiwum Akt Nowych w Warszawie, sygn. 342. W kolejnych sprawozdaniach Szulc relacjonował zwierzchnikom, że SMF liczyło w październiku 1945 roku 102 członków rzeczywistych (*Sprawozdanie z działalności Referatu Fotografiki za czas od 26.09–31.10.45*, Zespół: Ministerstwo Kultury i Sztuki, Archiwum Akt Nowych w Warszawie, sygn. 342), w grudniu 118 osób (*Sprawozdanie z działalności Referatu Fotografiki za czas od 1–31.12.45*, Zespół: Ministerstwo Kultury i Sztuki, Archiwum Akt Nowych w Warszawie, sygn. 342), zaś w styczniu 1946 – 130 (*Sprawozdanie z działalności Referatu Fotografiki za czas od 1.01.46 do 31.01.46*, Zespół: Ministerstwo Kultury i Sztuki, Archiwum Akt Nowych w Warszawie, sygn. 342).

¹¹ Zmiana uzasadniona była licznymi imprezami kulturalno-oświatowymi, które odbywały się właśnie w środy. [„Stowarzyszenie Miłośników Fotografii...”], „Głos Wielkopolski” z dn. 24. II 1946 r., s. 5.

¹² Informacja o zmianie dnia spotkań na poniedziałek o godz. 18³⁰ ukazała się „Głosie Wielkopolskim” z dn. 30 XI 1946 r., s. 3.

¹³ Strumiński J., *Okręg Wielkopolski Związku Polskich Artystów Fotografików. Rys historyczny, materiały sympozjum „Fotografia artystyczna na Ziemiach Zachodnich i Północnych w latach 1945–1986”*, Szczecin 1987, s. 5.

wstawiały zręby organizacyjne Stowarzyszenia i plany działalności na przyszłość¹⁴. Miejsce to zapamiętała także Fortunata Obrąpalska, która wspominała stojące tam dwie szafy: jedną Referatu, a drugą SMF, między którymi przekładana była korespondencja pisana – i następnie rozpatrywana – przez Szulca¹⁵.

Mimo nie zatwierdzonego statutu¹⁶ miłośnicy fotografii starali się wypełniać zapisane w nim zadania. Należało do nich przede wszystkim: „uprawianie i popieranie fotografii jako wiedzy, umiejętności, sztuki oraz rozpowszechnianie i jej popularyzowanie”¹⁷. Równocześnie deklarowano, że Stowarzyszenie dąży do tego celu „z zachowaniem obowiązujących przepisów prawnych drogami następującymi:

- 1) urządza zebrania, odczyty, pokazy, wykłady, konkursy i wycieczki zbiorowe;
- 2) utrzymuje księgozbiór, czytelnię oraz muzeum fotograficzne;
- 3) wydaje i popiera publikacje z dziedziny fotografii i nauk z nią związanych;
- 4) posiada i utrzymuje pracownię fotograficzną do użytku swych członków dla wykonania prób i doświadczeń technicznych;
- 5) ułatwia swym członkom uprawianie fotografii przez wyjednywanie dla nich wszelkich udogodnień, ustępstw, zniżek w podróży itp.;
- 6) utrzymuje stosunki z pokrewnymi stowarzyszeniami w kraju w celu wzajemnego popierania swych dążeń;
- 7) stosuje wszelkie inne środki zgodne z prawem i niniejszym statutem, jakie okażą się potrzebne dla osiągnięcia celów stowarzyszenia”¹⁸.

Członkowie SMF w pierwszym rzędzie zajęli się działalnością samokształceniową, co potwierdzają wygłaszane odczyty¹⁹ autorstwa Adama Glapy, Henryka Jędrasiewicza, Stefana Poradowskiego, M. Szulca i Anny Wańkowskiej.

¹⁴ Ibidem.

¹⁵ Wywiad z F. Obrąpalską, Poznań, styczeń 1988.

¹⁶ O staraniu o legalizację SMF pisał Szulc w *Sprawozdaniu Referatu Fotografiki za czas od 26.09–31.10.1945* (Zespół: Ministerstwo Kultury i Sztuki, Archiwum Akt Nowych w Warszawie, sygn. 342). Ostatecznie Statut zatwierdzony został decyzją wojewody poznańskiego z dn. 13 września 1946 r. nr SPP. II-I/175/46 (wpis do rejestru stowarzyszeń i związków Poznańskiego Urzędu Wojewódzkiego pod nr 13). *Statut „Stowarzyszenia Miłośników Fotografii w Poznaniu”*, „Świat Fotografii” 1947, nr 1–2, s. 31.

¹⁷ *Statut...*, op. cit., s. 31.

¹⁸ Ibidem.

¹⁹ Patrz: *Odczyty wygłoszone w „Stowarzyszeniu Miłośników Fotografii” w Poznaniu*, Zespół: Ministerstwo Kultury i Sztuki, Archiwum Akt Nowych w Warszawie, sygn. 342 oraz *Sprawozdanie Referatu Fotografiki za czas od 1.09–25.09.45*, Zespół: Ministerstwo Kultury i Sztuki, Archiwum Akt Nowych w Warszawie, sygn. 342.

W początkowym okresie istnienia powołano także dwie Sekcje: Techniczno-Estetyczną²⁰ oraz Filmu Wąskotaśmowego²¹. Pierwsza z nich określona została przez Szulca jako „trzon stowarzyszenia”²², pod którego kierunkiem odbywał się „stały, wyższy kurs fotografii”²³, zaś celem drugiej było „zorganizowanie amatorów filmowców pracujących na wąskiej taśmie i dążenie do podniesienia poziomu technicznego i artystycznego wykonywanych przez nich filmów [oraz] stworzenie ewentualnych kadr rezerwowych dla przemysłu filmowego w Polsce”²⁴.

Podsumowując roczny okres pracy²⁵, do osiągnięć Stowarzyszenia należy zaliczyć znaczący wzrost liczby uczestników, którymi mogli zostać fotoamatorzy z całego kraju²⁶. Ogółem były to 163 osoby, wśród których znajdował się także członek honorowy – Jan Bułhak. Podczas ich cotygodniowych spotkań wygłoszone zostały w tym czasie 44 wykłady i odczyty²⁷, a wspomniana Sekcja Filmu Wąskotaśmowego zrealizowała 16 filmów. Ponadto miłośnicy mieli do swej dyspozycji bibliotekę fachową²⁸. Odbyło się także jedenaście wycieczek fotograficznych²⁹, które umożliwiły wykonanie prac prezentowanych np. podczas zorganizowanych w Poznaniu dwóch ekspozycji.

²⁰ Szulc pisał o istniejącej sekcji w *Sprawozdaniu Referatu Fotografiki za czas 1.09-25.09.45* (Zespół: Ministerstwo Kultury i Sztuki, Archiwum Akt Nowych w Warszawie, sygn. 342). Brak podobnej relacji z sierpnia powoduje, że przypuszczalnie dopiero we wrześniu można lokalizować początek działalności Sekcji.

²¹ *Sprawozdanie Referatu Fotografiki za czas 1.09-25.09.45 oraz Projekt organizacyjny Sekcji Filmu Wąskotaśmowego w „Stowarzyszeniu Miłośników Fotografii” w Poznaniu*, Zespół: Ministerstwo Kultury i Sztuki, Archiwum Akt Nowych w Warszawie, sygn. 342.

²² *Sprawozdanie z Referatu Fotografiki za czas od 26.09-31.10.1945*, Zespół: Ministerstwo Kultury i Sztuki, Archiwum Akt Nowych w Warszawie, sygn. 342.

²³ *Sprawozdanie z działalności referatu Fotografiki za czas od 1.02.46 do 28.02.1946 r.*, Zespół: Urząd Wojewódzki Poznański 1945-1950, Archiwum Państwowe w Poznaniu, sygn. 983. O kursach takich (dla początkujących i średnio zaawansowanych) informowano w 1946 roku na łamach „Świata Fotografii”: *Z życia organizacyjnego*, nr 2, s. 17 i nr 3, s. 22.

²⁴ *Projekt organizacyjny...*, op. cit.

²⁵ Prezentowane dane pochodzą z artykułu W. Nowakowskiego, *Stowarzyszenie Miłośników Fotografii w Poznaniu* („Świat Fotografii” 1946, nr 1, s. 17), który ukazał się w sierpniu 1946 r. Ponieważ w relacji autora znajduje się informacja o otwartej 29 czerwca wystawie rocznicowej, przypuszczać można, że podane wiadomości dotyczą lipca tego roku i stanowią roczne podsumowanie działalności SMF.

²⁶ Ibidem.

²⁷ W grudniu 1946 relacjonowano, że od początku istnienia SMF wygłoszono „łącznie ponad 60 wykładów i odczytów”. [*Stowarzyszenie...*], „Świat Fotografii” 1946, nr 3, s. 22.

²⁸ Podstawę zbiorów bibliotecznych prawdopodobnie stanowiły darowizny przekazane w odpowiedzi na prośbę o „zbędne książki, czasopisma, prospekty lub przybory fotograficzne” opublikowaną w „Głosie Wielkopolskim” z dn. 12.06.1945 r., s. 4.

²⁹ Pierwsza opisana przez Szulca wycieczka „W gruzi Poznania” (23 września 1945) odnotowana została w *Sprawozdaniu z Referatu Fotografiki za czas od 26.09-31.10.1945* (Zespół: Minister-

Pierwszą z nich, Wystawę Fotografii Artystycznej³⁰, zrealizowano w dniach 16.12.1945–22.01.1946 roku i pokazano na niej 364 prace 34 autorów³¹. Jej otwarcia w gmachu Muzeum Wielkopolskiego dokonał ksiądz kardynał August Hłond, a odbyło się to w obecności protektorów: wojewody dra Feliksa Widy-Wirskiego, prezydenta miasta mgra Stanisława Sroki i naczelnika Wojewódzkiego Wydziału Kultury i Sztuki prof. Mariana Weigta. Oprócz zainteresowania lokalnych władz, pokaz fotografii spotkał się z życzliwym przyjęciem społeczeństwa miasta, które „niezawodnie i chlubnie zdało egzamin ze swego zrozumienia wysiłku pracującej garstki przedstawicieli tej najmłodszej ze sztuk”³². Cytowana opinia Szulca było konsekwencją poczynionego bilansu: trzykrotnie przedłużano czas trwania wystawy, dzięki czemu zwiedziło ją 6 015 osób³³.

Kolejną, II Wystawę Fotografii Artystycznej³⁴ zorganizowano w rocznicę powstania Stowarzyszenia i zaprezentowano na niej 222 prace 22 autorów³⁵.

stwo Kultury i Sztuki, Archiwum Akt Nowych w Warszawie, sygn. 342). Wg *Sprawozdania z Referatu Fotografiki za czas od 26.09–31.10.1945* (Zespół: Ministerstwo Kultury i Sztuki, Archiwum Akt Nowych w Warszawie, sygn. 342) wycieczki odbywały się co niedziela. Po zimowej przerwie pierwsze w nowym roku wyjście w plener zrealizowano w kwietniu i odbyło się ono pod znakiem sztuki „czystej” (*Sprawozdanie Referatu Fotografiki za czas od 1.04.46–30.04.46*, Zespół: Ministerstwo Kultury i Sztuki, Archiwum Akt Nowych w Warszawie, sygn. 342). Następne wyprawy - do Ludwikowa, Zielonej Góry i Bydgoszczy - odbyły się w maju 1946 r. (*Sprawozdanie Referatu Fotografiki za czas od 1.05.46–31.05.46*, Zespół: Ministerstwo Kultury i Sztuki, Archiwum Akt Nowych w Warszawie, sygn. 342). O planowanych wycieczkach fotograficznych informowano wcześniej za pośrednictwem „Głosu Wielkopolskiego” np. z dn. 21 IX, 29 IX i 13 X 1945 r.

³⁰ *Wystawa Fotografii Artystycznej*, katalog, Stowarzyszenie Miłośników Fotografii - Muzeum Wielkopolskie, Poznań 1945.

³¹ W wystawie wzięli udział: Banaszkiewicz Stanisław, Budziński Ludomir, Czarnecki Witold, Gremplewski Bolesław, Jakubowski Józef, Jasiak Czesław, Jędrasiewicz Henryk, Kitzmann Eugeniusz, Kukuła Mieczysław, Kusza Stanisław, Leszczyński Stefan, Lewandowski Hieronim, Maciejowski Wacław, Maćkowiak Franciszek, Maksymowicz Zenon, Matuszewski Telesfor, Michałowski Marian, Mielcarski Marian, Mikołajewska Daniela, Petrol Józef, Piątek Jan, Poradowski Stefan, Romała Henryk, Szulc Marian, Silski Witold, Stamm Marian, Strumiński Jerzy, Śliwiński Witold, Wendland Kazimierz, Wilak Karol, Wyszomirski Zbigniew, Zawielak Marian, Zieliński Henryk i Ziółkowski Stanisław. Ibidem.

³² *Sprawozdanie z działalności Referatu Fotografiki na czas od 1.01.46 do 31.01.46 r.*, Zespół: Ministerstwo Kultury i Sztuki, Archiwum Akt Nowych w Warszawie, sygn. 342.

³³ Podana wartość oznacza liczbę sprzedanych biletów i nie uwzględnia gości honorowych. *Sprawozdanie z działalności Referatu Fotografiki na czas od 1.01.46 do 31.01.46 r.*, Zespół: Ministerstwo Kultury i Sztuki, Archiwum Akt Nowych w Warszawie, sygn. 342.

³⁴ *II Wystawa Fotografii Artystycznej*, katalog, Stowarzyszenie Miłośników Fotografii, Poznań 1946.

³⁵ W wystawie uczestniczyli: Budziński Ludomir, Bułhak Jan, Garstka Witold, Jaraczewski Jerzy, Jasiak Czesław, Kosowicz Jerzy, Kitzmann Eugeniusz, Leszczyński Stefan, Maciejowski Wacław, Maksymowicz Zenon, Myszkowski Maksymilian, Obrąpalscy Fortunata i Zygmunt, Pia-

Znajdował się wśród nich także Jan Bułhak oraz jego indywidualny zestaw (95 obrazów) zatytułowany „Warszawa dzisiejsza”.

Z perspektywy czasu warto przypomnieć przebieg uroczystości, która odbyła się 29 czerwca 1946 roku: po mszy w kościele św. Wojciecha na Skałce w Białej Sali Urzędu Wojewódzkiego odbyło się zebranie z udziałem między innymi naczelnika Wydziału Kultury i Sztuki U.W. Mariana Weigta, Jana Bułhaka i członków SMF. W toku obrad Witold Czarniecki zwrócił się do wszystkich z propozycją „mianowania prof. Jana Bułhaka Ojcem Fotografii Polskiej, co zebrani zaaprobowali jednogłośnie”³⁶. Spotkanie zakończono wystosowaniem przez prezydium obrad „telegramu hołdowniczego”³⁷ do Ministra Kultury i Sztuki „ob. Kowalskiego” z zapewnieniami „dołożenia wszelkich starań, by na tym [tj. fotograficznym] odcinku zrobić wszystko dla odrodzenia polskiej kultury narodowej”³⁸. Następnie (w południe) w salach Muzeum Wielkopolskiego otwarto wystawę, gdzie po przemowach orkiestra symfoniczna odegrała – inspirowaną fotografiami J. Bułhaka – *Elegię fantastyczną*³⁹ skomponowaną przez dra Młodziejewskiego. Wystawę tę, podobnie jak pierwszą, zwiedziło ok. 6 000 osób⁴⁰.

W opisywanym okresie do bardzo istotnych poznańskich dokonań należało powołanie pisma „Świat Fotografii”. Po raz pierwszy Szulc pisał o pracach wstępnych nad własnym wydawnictwem⁴¹ (miesięcznikiem) w lutym 1946 roku. Projekt ten zaczęto realizować⁴² w kwietniu, gdy powołano Kolegium Redakcyjne i określono termin wydania periodyku na maj–czerwiec. Ostatecznie, po obowiązkowej akceptacji Urzędu Kontroli Prasy, Widowisk i Publikacji⁴³ w Warszawie, pierwszy zeszyt pisma poświęconego sprawom fotografii użytkowej i artystycznej ukazał się w sierpniu. Jego wydrukowanie stało się możliwe

tek Henryk, Poradowski Stefan, Szulc Marian, Stamm Marian, Steciuk Tomasz, Strumiński Jerzy, Śliwiński Witold, Węclawski Antoni Anatol i Wilak Karol. Ibidem.

³⁶ Nowak T.H., *II wystawa poznańskich Miłośników Fotografii*, „Głos Wielkopolski” z dn. 3 VII 1946 r., s. 4.

³⁷ Ibidem.

³⁸ Ibidem.

³⁹ Według Jerzego Strumińskiego (*Okręg Wielkopolski...*, op. cit., s. 6) utwór nosił tytuł „Elegia fantastyczna na spalony dwór w Czombrowie”, który – zniszczony w czasie II wojny światowej – był prawdopodobnie pierwowzorem mickiewiczowskiego *Soplicowa*.

⁴⁰ *Sprawozdanie Referatu Fotografiki za m. sierpień 1946 r.*, Zespół: Ministerstwo Kultury i Sztuki, Archiwum Akt Nowych w Warszawie, sygn. 342.

⁴¹ *Sprawozdanie z działalności Referatu Fotografiki za czas od 1.02.46 do 28.02.46*, Zespół: Urząd Wojewódzki Poznański 1945–1950, Archiwum Państwowe w Poznaniu, sygn. 983.

⁴² *Sprawozdanie Referatu Fotografiki za czas od 1.04.46 do 30.04.46*, Zespół: Ministerstwo Kultury i Sztuki, Archiwum Akt Nowych w Warszawie, sygn. 342.

⁴³ *Sprawozdanie Referatu Fotografiki za czas od 1.05.46–31.05.46*, Zespół: Ministerstwo Kultury i Sztuki, Archiwum Akt Nowych w Warszawie, sygn. 342.

dzięki finansowemu wsparciu Mieczysława Szuby⁴⁴, który był działaczem Sekcji Filmu Wąskotaśmowego i właścicielem poznańskiej firmy „Radiofilm”.

W okresie zatrudnienia Szulca w poznańskim Referacie Fotografiki ukazały się trzy numery pisma, którego był Redaktorem naczelnym⁴⁵. Początkowo (nr 1) w Kolegium redakcyjnym znajdowali się: Eugeniusz Kitzmann, Zygmunt Obrąpalski, Stefan Poradowski i Jerzy Strumiński. Pracując nad kolejnym numerem, Obrąpalskiemu powierzono funkcję zastępcy redaktora i kierownika naukowego a do kolegium dokooptowano Zenona Maksymowicza. Kolejna zmiana⁴⁶ nastąpiła podczas przygotowywania 3 zeszytu, który powstał bez udziału E. Kitzmanna.

Poszczególne zeszyty pisma składały się ze stron tekstowych (nr 1–20, nr 2–20 i nr 3–28), na których znaleźć można było różnorodne publikacje dotyczące fotografii jako sztuki, jej funkcjonowania w kulturze, technologii, a także informacje na temat aktualnej sytuacji miłośników oraz analizy i oceny publikowanych ilustracji. Autorami tekstów byli m.in.: Jan Bułhak⁴⁷, Mikołaj Iliński⁴⁸, Zenon Maksymowicz⁴⁹, Jerzy Młodziejowski⁵⁰, Zygmunt Obrąpalski⁵¹, Stefan Poradowski⁵², Jan Sunderland⁵³, Jerzy Strumiński⁵⁴, Marian Szulc⁵⁵ i Zbigniew Wyszomirski⁵⁶. Tematyce fotograficznej towarzyszyły mniej liczne wypowiedzi na temat filmu, do których należały między innymi artykuły Mieczysława Szuby

⁴⁴ Rewanżując się za pomoc, Stowarzyszenie i Kolegium Redakcyjne zamieściło na łamach pisma stosowne podziękowanie. Patrz: [„Podziękowanie!”, „Świat Fotografii” 1946, nr 1, s. 20 nlb.

⁴⁵ Funkcję tę pełnił Szulc do zeszytu 24. Od nr 25 (luty 1952) pismo redagowało Kolegium.

⁴⁶ Opisany skład Komitetu redakcyjnego obowiązywał także w 4–5 numerze. Uzupełnił go następnie Antoni Zdrojewski (z. 6).

⁴⁷ Np. *Fotografia dla potrzeb krajoznawstwa i propagandy turystycznej*, „Świat Fotografii” 1946, nr 1, s. 4 i *Fotografia krajoznawcza jako zawód i jako służba społeczna*, „Świat Fotografii” 1946, nr 2, s. 1.

⁴⁸ *Stan przedwojenny, obecny, oraz widoki rozwoju przemysłu fotochemicznego w Polsce*, „Świat Fotografii” 1946, nr 2, s. 9.

⁴⁹ *Nasze ilustracje*, „Świat Fotografii” 1946, nr 1, s. 15; nr 2, s. 16 i *Nasze reprodukcje*, „Świat Fotografii” 1946, nr 3, s. 20.

⁵⁰ *Obiektywność polskiej kultury*, „Świat Fotografii” 1946, nr 3, s. 5.

⁵¹ *Co wolno fotografice?*, „Świat Fotografii” 1945, nr 2, s. 4 i *Moja technika pozytywowania*, „Świat Fotografii” 1946, nr 3, s. 17.

⁵² *O wywoływaczach i utrwalaczach*, „Świat Fotografii” 1946, nr 1, s. 8.

⁵³ *O sugestii promieniowania przedmiotów na obrazie*, „Świat Fotografii” 1946, nr 3, s. 6.

⁵⁴ *Powojenne trudności fotoamatora*, „Świat Fotografii” 1946, nr 1, s. 8.

⁵⁵ *II Wystawa Fotografii Artystycznej w Poznaniu*, „Świat Fotografii” 1946, nr 2, s. 12.

⁵⁶ *Fotografia barwna na nowych drogach*, „Świat Fotografii” 1946, nr 1, s. 14.

(*Narodziny X Muzy*⁵⁷, *Muzyka w filmie*⁵⁸) czy Kazimierza Tomszy (*Doniosła rola filmu wąskotaśmowego*⁵⁹).

W opisywanych zeszytach na ośmiokartowych wkładkach z papieru kredowego umieszczano po 8 całostronicowych⁶⁰ reprodukcji monochromatycznych. Ich jakość techniczna uległa zauważalnej poprawie od numeru 3, gdy ilustracje zaczęto wykonywać metodą rotograviurową⁶¹.

Przedstawione efekty ponad rocznej działalności Stowarzyszenia Miłośników Fotografii nie zostałyby zrealizowane, gdyby nie „opieka moralna”⁶² Szulca, którą należy rozumieć, jako pomoc w rozwiązywaniu bieżących problemów w majestacie funkcji i urzędu. Jednym z nich, wynikającym z niemal całkowitego zniszczenia istniejącego przed 1939 rokiem polskiego przemysłu fotochemicznego⁶³, był brak materiałów fotograficznych. Starając się rozwiązać tę kwestię, Szulca w październiku 1945 roku nawiązał kontakt z krakowskimi firmami, które po zniżonych cenach oferowały utensylia fotograficzne i papier bromowy niezbędny do przygotowywanej pierwszej wystawy⁶⁴. Ich częściowy zakup nastąpił podczas kolejnych wyjazdów⁶⁵ w dniach 1–4 oraz 25–29 listopada tego roku.

Po próbie uzyskania materiałów fotograficznych z UNRRA⁶⁶, rzeczywistą możliwość rozwiązania kłopotów stworzył dopiero kontakt nawiązany podczas wycieczki członków Stowarzyszenia Miłośników Fotografii do Bydgoszczy, gdzie funkcjonowała jedyna niezniszczona w czasie wojny Fabryka Płyt, Błon

⁵⁷ „Świat Fotografii” 1946, nr 1, s. 18.

⁵⁸ *Muzyka w filmie*, „Świat Fotografii” 1946, nr 2, s. 19.

⁵⁹ „Świat Fotografii” 1946, nr 1, s. 19.

⁶⁰ W zeszycie 3 jedna ze stron zawierała 4 reprodukcje ilustrujące artykuł J. Kosowicza *W krainie bajki* (s. 18).

⁶¹ *Sprawozdanie Referatu Fotografiki za miesiąc październik 1946 r.*, Zespół: Ministerstwo Kultury i Sztuki, Archiwum Akt Nowych w Warszawie, sygn. 342.

⁶² „Opieka moralna nad «Stowarzyszeniem Miłośników Fotografii» w Poznaniu” to jeden ze stałych zwrotów umieszczanych w miesięcznych sprawozdaniach M. Szulca.

⁶³ Więcej na ten temat patrz: Iliński M., *Stan przedwojenny, obecny oraz widoki rozwoju przemysłu fotochemicznego w Polsce*, „Świat Fotografii” 1946, nr 2, s. 9.

⁶⁴ *Sprawozdanie z wyjazdu do Krakowa (18.10.45. 25.10.45.)*, Zespół: Urząd Wojewódzki Poznański 1945-1950, Archiwum Państwowe w Poznaniu, sygn. 998.

⁶⁵ *Sprawozdanie z wyjazdu do Krakowa (1.11.45.–4.11.45.) oraz (25.11.45 – 29.11.45.)*, Zespół: Urząd Wojewódzki Poznański 1945-1950, Archiwum Państwowe w Poznaniu, sygn. 998.

⁶⁶ *Sprawozdanie Referatu Fotografiki za czas od 1.IV.46-30.IV.46*, Zespół: Ministerstwo Kultury i Sztuki, Archiwum Akt Nowych w Warszawie, sygn. 342 UNRRA (ang. United Nations Relief and Rehabilitation Administration – Organizacja Narodów Zjednoczonych ds. Pomocy i Odbudowy) zajmowała się po zakończeniu II wojny światowej pomocą najbardziej poszkodowanym krajom alianckim. *Nowa encyklopedia powszechna*, PWN, Warszawa 1996, s. 671.

i Papierów Fotograficznych „Alfa”⁶⁷. Jej dyrekcja „zgodziła się na stałe dostarczanie materiału fotograficznego” oraz „zapropoNOWAŁA urządzenie propagandowej wystawy fotograficznej na papierach «Alfa»”⁶⁸. Oferta ta zmaterializowała się już w następnym miesiącu, gdy Szulc pojechał po odbiór zamówionego papieru w „formacie wystawowym”⁶⁹, który – prawdopodobnie – wykorzystano do przygotowania ekspozycji z okazji rocznicy istnienia SMF.

Dokumentacja starań podejmowanych w celu rozwiązania problemów materiałowych wyraźnie wskazuje, że referent Szulc miał pod swą pieczę nie tylko ruch amatorski, ale także pracownie fotograficzne poznańskich instytucji, których zaopatrzenie uważał za sprawę „pierwszej wagi”⁷⁰. Dotyczyło to np. konserwatora wojewódzkiego, Uniwersytetu Poznańskiego oraz Muzeum Wielkopolskiego⁷¹.

Analizując działania Szulca, zauważyć można, że jego zainteresowania terytorialnie wykraczały poza Poznań, a niekiedy nawet Wielkopolskę. Efektami pracy organizacyjnej „nad kołami fotograficznymi na prowincji”⁷² były powstające w 1945 roku Stowarzyszenia Miłośników Fotografii w Lesznie⁷³, Śremie⁷⁴ i Wolsztynie⁷⁵. W następnym roku działały ponadto: Sekcja amatorów fotogra-

⁶⁷ „Alfa” była jedną z pięciu działających przed 1939 rokiem fabryk materiałów fotograficznych. Pozostałe to: „Ero” (Poznań), „Foton” i „J. Franaszek” (Warszawa), „Orion” (Kielce). Iliński M., *Stan przedwojenny...*, op. cit., s. 9.

⁶⁸ *Sprawozdanie z podróży służbowej do Bydgoszczy – dnia 18.05.1946 r.*, Zespół: Urząd Wojewódzki Poznański 1945–1950, Archiwum Państwowe w Poznaniu, sygn. 998. W *Sprawozdaniu Referatu Fotografiki za miesiąc czerwiec 1946 r.* (Zespół: Ministerstwo Kultury i Sztuki, Archiwum Akt Nowych w Warszawie, sygn. 342) Szulc potwierdził przygotowanie wystawy objazdowej dla fabryki „Alfa”.

⁶⁹ *Sprawozdanie z podróży służbowej do Bydgoszczy (8 VI 1946 do 9 VI 1946)*, Zespół: Urząd Wojewódzki Poznański 1945–1950, Archiwum Państwowe w Poznaniu, sygn. 998.

⁷⁰ *Sprawozdanie Referatu Fotografiki za miesiąc październik 1946 r.*, Zespół: Urząd Wojewódzki Poznański 1945–1950, Archiwum Państwowe w Poznaniu, sygn. 986.

⁷¹ *Sprawozdanie z podróży służbowej do Bydgoszczy w dniu 9.11.46*, Zespół: Urząd Wojewódzki Poznański 1945–1950, Archiwum Państwowe w Poznaniu, sygn. 998.

⁷² *Sprawozdanie Referatu Fotografiki na czas od 1.09–25.09.45*, Zespół: Ministerstwo Kultury i Sztuki, Archiwum Akt Nowych w Warszawie, sygn. 342.

⁷³ *Sprawozdanie z działalności Referatu Fotografiki za czas 15.06–10.07.45*, Zespół: Ministerstwo Kultury i Sztuki, Archiwum Akt Nowych w Warszawie, sygn. 342.

⁷⁴ J.H., *Ze Śremu*, „Przegląd Wielkopolski” 1946, nr 5, s. 156.

⁷⁵ *Sprawozdanie miesięczne, Wolsztyn 5.01.1946*, Zespół: Urząd Wojewódzki Poznański 1945–1950, Archiwum Państwowe w Poznaniu, sygn. 983.

fii⁷⁶ przy Uniwersytecie Powszechnym w Ostrowie, Koło Miłośników Fotografii⁷⁷ w Kole i Stowarzyszenie Miłośników Fotografii w Gnieźnie⁷⁸.

W przypadku braku dorosłych miłośników fotografii, dyscyplinę tę propagowano w szkołach. Uczyniono tak w powiecie Koło, gdzie „rozpoczęto organizowanie Kółek Fotografów Amatorów wśród harcerstwa i młodzieży gimnazjalnej”⁷⁹.

Jak wcześniej wspomniałem, organizacyjna aktywność Szulca wykraczała poza obszar województwa, co potwierdza relacja z wyjazdu do Krakowa (październik 1945 r.), gdzie udał się „celem wskrzeszenia życia fotografików”⁸⁰. W dalszej części swego „Sprawozdania” autor deklaruje: „Nad sprawą to czuwam”⁸¹.

Zainteresowanie innymi ośrodkami fotograficznymi miało także wymiar ogólnopolski, czego dowodzą podjęte już we wrześniu 1945 roku starania o powołanie krajowego „Związku Stowarzyszeń Miłośników Fotografii”. W tej sprawie Szulc wysłał pisma do wszystkich Urzędów Wojewódzkich, a do Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego i Ministerstwa Administracji Publicznej statutowo do zatwierdzenia⁸². Dostępne informacje nie pozwalają na odtworzenie

⁷⁶ *Sprawozdanie Powiatowego Referatu Kultury i Sztuki w Ostrowie za czas od 1 do 31 maja 1946 r.*, Zespół: Urząd Wojewódzki Poznański 1945–1950, Archiwum Państwowe w Poznaniu, sygn. 984.

⁷⁷ *Sprawozdanie za czerwiec 1946 r.*, Zespół: Urząd Wojewódzki Poznański 1945–1950, Archiwum Państwowe w Poznaniu, sygn. 984.

⁷⁸ Wg informacji zawartej w *Sprawozdaniu Referatu Kultury i Sztuki za miesiąc sierpień 1946 r.* (Zespół: Urząd Wojewódzki Poznański 1945–1950, Archiwum Państwowe w Poznaniu, sygn. 985) Stowarzyszenie istniało, lecz w opisywanym okresie nie wykazywało działalności.

⁷⁹ *Sprawozdanie za grudzień 1945 r.*, Zespół: Urząd Wojewódzki Poznański 1945–1950, Archiwum Państwowe w Poznaniu, sygn. 983. O efektach podjętej pracy (np. Kółku w Kłodawie) poinformowano w *Sprawozdaniu za styczeń 1946 r.* (Zespół: tamże).

⁸⁰ *Sprawozdanie z Referatu Fotografiki za czas od 26.09–31.10.1945*, Zespół: Ministerstwo Kultury i Sztuki, Archiwum Akt Nowych w Warszawie, sygn. 342. Wg *Sprawozdania Referatu Fotografiki za czas od 1.09–25.09.45* (Zespół: Ministerstwo Kultury i Sztuki, Archiwum Akt Nowych w Warszawie, sygn. 342): „W Krakowie inicjatywa początkowa (luty b.r.) nie dała rezultatów pozytywnych a późniejsze usiłowania ob. Gardulskiego też nie doprowadziły jeszcze do zrealizowania stowarzyszenia. Dwukrotnie usiłowalem się porozumieć się z ob. Gardulskim, lecz nie zastałem go w domu”.

⁸¹ *Sprawozdanie z Referatu Fotografiki za czas od 26.09–31.10.1945*, op. cit.

⁸² *Sprawozdanie z działalności Referatu Fotografiki za czas od 1.09–25.9.45*, Zespół: Ministerstwo Kultury i Sztuki, Archiwum Akt Nowych w Warszawie, sygn. 342.

dalszych losów tej inicjatywy⁸³, jednak późniejszy rozwój fotografii polskiej wskazuje, że nie weszła ona w tym czasie w życie⁸⁴.

Do tej samej kategorii działań zaliczyć można podjęcie starań o organizację Państwowego Archiwum Fotograficznego, co w listopadzie 1946 roku zostało opisane przez Szulca w memoriale⁸⁵ skierowanym do Departamentu Plastyki Ministerstwa Kultury i Sztuki.

Związek Mariana Szulca z Urzędem Wojewódzkim w Poznaniu zakończył się z dniem 1 lutego 1947 roku, gdy podjął on pracę w Ministerstwie Kultury i Sztuki. W ostatnim miesiącu pełnienia swych obowiązków (i funkcjonowania podległego Referatu) prowadził przygotowania do I Ogólnopolskiej Wystawy Fotografiki w Poznaniu oraz wydania 4. zeszytu „Świata Fotografii”. Zrealizował także „szereg (...) konferencji dla zapewnienia normalnej dalszej egzystencji życia fotografiki na terenie Wielkopolski”⁸⁶.

W uznaniu zasług Szulca dla poznańskiej fotografii, Walne Zebranie SMF, które odbyło się 16 marca 1947 roku, na wniosek Stefana Poradowskiego obdarzyło go godnością członka honorowego. Przyznając ją „za wybitne zasługi położone przy założeniu i organizowaniu stowarzyszenia i „Świata Fotografii”⁸⁷, równocześnie nadal powierzono mu funkcję redaktora naczelnego⁸⁸ tego pisma.

Podsumowując: opisane wydarzenia wskazują, że powołanie w 1945 r. Referatu Fotografiki Urzędu Wojewódzkiego oraz powierzenie go Marianowi Szulcowi zapoczątkowało powojenny rozwój poznańskiego środowiska fotograficznego. Założone przez niego Stowarzyszenie Miłośników Fotografii było pierwszą tego typu organizacją w ówczesnej Polsce. Dzięki oficjalnej egidzie Urzędu Wojewódzkiego możliwe było następnie skuteczne podejmowanie działań statutowych: organizacja zebrań, prowadzenie wykładów i kursów samo-

⁸³ Koncepcję tę Szulc próbował prawdopodobnie zrealizować kilka miesięcy później, gdy w *Sprawozdaniu Referatu Fotografiki za miesiąc lipiec 1946 r.* (Zespół: Ministerstwo Kultury i Sztuki, Archiwum Akt Nowych w Warszawie, sygn. 342) stwierdził: „Starania wstępne nad stworzeniem centralnego ośrodka (na większą skalę) fotografiki w Poznaniu”.

⁸⁴ Inicjatywa Szulca zbieżna była z późniejszym – być może niezależnym – powołaniem 1 I 1949 roku Polskiego Towarzystwa Fotograficznego, które było przejawem państwowego centralizmu i dążenia do kontroli różnych dziedzin życia.

⁸⁵ *Sprawozdanie Referatu Fotografiki za m. listopad 1946 r.*, Zespół: Ministerstwo Kultury i Sztuki, Archiwum Akt Nowych w Warszawie, sygn. 342.

⁸⁶ *Sprawozdanie Referatu Fotografiki za miesiąc styczeń 1947 r.*, Zespół: Urząd Wojewódzki Poznański 1945–1950, Archiwum Państwowe w Poznaniu, sygn. 1005.

⁸⁷ *Z życia organizacyjnego, Świat Fotografii* 1947, nr 6, s. 29.

⁸⁸ Wraz z Szulcem w redakcji znaleźli się: Zygmunt Obrąpalski (z-ca redaktora naczelnego i kierownik naukowy) oraz Jerzy Strumiński i Zenon Maksymowicz (członkowie redakcji). Kierownikiem administracji został Włodzimierz Noakowski. *Z życia organizacyjnego, „Świat Fotografii”* 1947, nr 6, s. 29.

kształceniowych, przygotowanie dwóch wystaw oraz powołanie pierwszego powojennego czasopisma fachowego „Świat Fotografii”.

Działalność Referatu Fotografiki stanowiła także katalizator rozwoju życia fotograficznego dla całego województwa, dzięki czemu powstawały kolejne organizacje, a wraz z nimi wzrastała w regionie liczba osób zainteresowanych tą dyscypliną sztuki. W późniejszym okresie zaowocowało to zmianami jakościowymi, które sprawiły, że np. stało się możliwe powołanie w Poznaniu Delegatury, a następnie Okręgu Związku Polskich Artystów Fotografików. Dynamiczna działalność ich członków sprawiła wzrost rangi środowiska i uznania wobec fotografii, która zaakceptowana została – w wymiarze akademickim – jako medium równoprawne z innymi dyscyplinami sztuk pięknych.